

Iz zgodovine Šiške

Utrinki iz bližnje in daljne preteklosti (2)

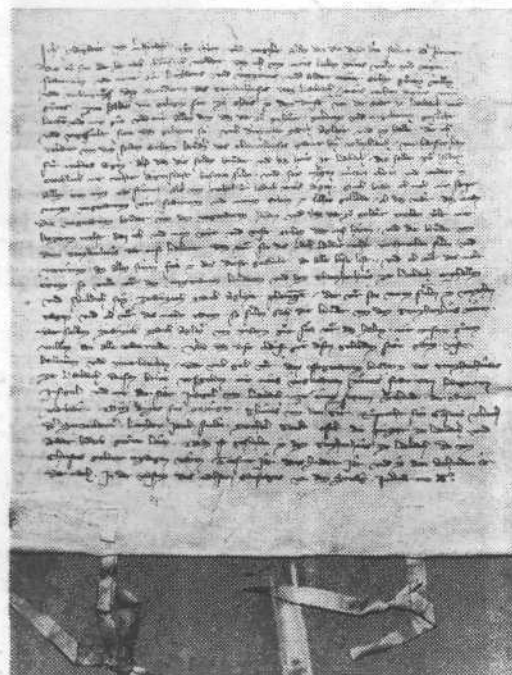
Srednjeveška slovanska naselbina, ki je obstajala na ozemlju današnje Ljubljane, stisnjena ob hribu na desni strani Ljubljane, se je verjetno začela intenzivneje razvijati šele potem, ko je okrog leta 800 frankovski vladar Karel Veliki s pomočjo Slovanov zlomil obrsko premoč. S frankovsko nadoblastjo so se pri prednikih Slovencev polagoma ukinjale staroslovanske plemenske družbene oblike življenja in se uveljavljale fevdalne, katerim so se sicer Slovani upirali, toda zaman. Tako so se pri nas pojavili fevdalni gospodje, v glavnem doseljeni nemški velikaši, katerim je vladar podeljeval zemljo v fevd. Ko se je začela Ljubljana — to je grad oziroma tedaj še utrdba in naselbina pod njo — omenjati v listinah, in sicer prvič leta 1144 kot Laibach in leta 1146 v slovenski obliki Luwigana, je utrdba na hribu že bila glavni sedež fevdalne rodbine Spanheimov za njihovo ljubljansko posest. Bernard Spanheimski je dal naselbino obzidati in jo dvignil na stopnjo mesta; tako se Ljubljana leta 1243 že imenuje mesto. Kljub številnim težavam, ki so jih povzročali vojaški napadi raznih plemiških vojska zlasti pa turški napadi v 15. in 16. stoletju, se je mesto iz stoletja v stoletje vse

bolj razvijalo gospodarsko, kulturno in politično.

Nastanek mestnega imena Ljubljana je povezan z reko, ki teče skozi mesto. Gradaščica, ki ima ime po Polhovem gradu, se je nekoč imenovala Ljubljanica, današnja reka Ljubljanica pa Ljubljana, katera je tudi dala ime zaselku pod grajskim hribom. Izvor besede Ljubljana ni dokončno pojasnjen, vendar je zelo sprejemljiva razlaga, da je keltskega izvora oziroma, da izhaja iz keltske besede, ki pomeni črna voda.

Ko je središče mesta Ljubljane bilo še na teritoriju nekdanjega srednjeveškega mestnega jedra, to je današnjega Starega in Mestnega trga, je bila Šiška kmetska naselbina, ločena od mesta Ljubljane in tudi teritorialno dovolj oddaljena od njega; vas Šiško je od mesta ločil precejšen nenaseljen predel. Nastanek Šiške je zavrt v temo; nekateri starejši pisci pravijo, da je Šiška »že jako star kraj, morda nič mlajši nego Ljubljana sama«. Šiška oziroma današnja Spodnja Šiška je bila prva vas na katero je naletel popotnik v srednjem veku ob poti iz srednjeveške Ljubljane proti današnji Gorenjski, ki je šla na temelju nekdanje rimske ceste, to je današnja Celovška cesta. Šiška se v listinah prvič omenja 30. 3. 1308 z imenom »ze Cheis« (izg. Kajs) in sicer je to kupoprodajna pogodba s katero Margareta iz Ljubljane z vednostjo moža in sina prodaja nemški Komendi v Ljubljani dve kmetiji »die gelegen sint ze Cheis in dem dorfe vor der stat ze Laybach« za 13 in pol marke oglejskih pfenigov. Omenjena listina je napisana v nemškem jeziku na originalnem pergamentu in je imela dva pečata, ki pa sta do današnjih dni že odpadla. V mnogih starih listinah se naselbina Spodnja Šiška navaja brez pridevka »Spodnja« med tem ko ga Zgornji Šiški vedno dajejo. To pomeni, da je prvotna oziroma starejša šišenska naselbina Spodnja Šiška, medtem ko je naselbina Zgornja Šiška nastala pozneje. Delitev v Zgornjo in Spodnjo

Šiško se je verjetno pojavila že v 13. stoletju. Na podlagi ohranjenih listin srečamo prvič to delitev v urbariju Nemškega viteškega reda iz leta 1490, kjer se navaja Niderkaysch (to je Spodnja Šiška) in Ober Khaytsch (to je Zgornja Šiška). Ime Šiška je izvedeno iz besede hiša. V srednjeveških listinah dobimo za Šiško ime Cheis, Cheysse, Keys, Kaissach, Kheys, kar vse pomeni Kajža ali v Kajžah oziroma isto kot hiška (hišica) ali kakor so izgovarjali v ljubljanski okolici »šiška«. V listini iz 14. stoletja se Spodnja Šiška navaja kot vas, ki se po nemško imenuje spodnji Keissach, po slovensko pa Chisschia.

Listina iz l. 1308, v kateri se prvič omenja vas Šiška. Listina je v Arhivu Slovenije v Ljubljani

Prvotni del stare kmetske naselbine v Spodnji Šiški je bil ob nekdanji Jernejevi cesti oziroma ob sedanji ulici Milana Majcna, in sicer ob njeni severni strani. Jedro vasi je bila ravna vrsta hiš razvrščenih ob severni strani omenjene poti, ki je šla od nekdanje rimske ceste v polje; kjer se je vas stikala s cesto je stala cerkev sv. Jerneja, današnja Stara cerkev. Hiše so posedovale dolge proge zemljišč v smeri proti severu, katerim so sledile poljske poti, ki so postale osnova današnje razvrstitve ulic severno od ulice Milana Majcna. Hiše ob današnji Celovški cesti in deloma Vodnikovih cest, ki so bile izven označenega kmetskega jedra in ki so nastale pozneje od prej imenovanih, v glavnem niso imele kmetske posesti. Zlasti skupina hiš okoli cerkve sv. Jerneja je bila tipičen bajtarski del naselja prislonjen k šišenskem hribu. Velik del zemljišča v Spodnji Šiški, od današnje Stare cerkve in ulice Milana Majcna proti jugovzhodu do nekdanje mestne meje, pa je pripadal veleposestvu Cekinovega gradu; zelo verjetno je, da so hiše ob južni strani nekdanje Jernejeve ceste oziroma današnje ulice Milana Majcna nastale pozneje od hiš na severni strani, in sicer na zemljišču omenjenega veleposestva ter je največja od njih bila njegova pristava.

Velik del ulic v Spodnji Šiški je bilo v novejših obdobjih zasnovanih vzporedno ali pravokotno glede na današnjo Celovško cesto med tem ko je bila za večino ulic v severnem delu oziroma severno od današnje ulice Milana Majcna merodajna poljska razdelitev, ki je sekala glavno cesto poševno v ostrem kotu. To je še danes opazno, kajti za Spodnjo Šiško je bila v novejših stoletjih značilna obcestna gradnja novih poslopj, ki se je naslanjala na že obstoječo zemljiško razdelitev in je le počasi obkrožala staro naseljitveno jedro.

Anka Benedetič

Del današnje ulice Milana Majcna